

MONUMENTEEL

Monumentenzorg en Archeologie

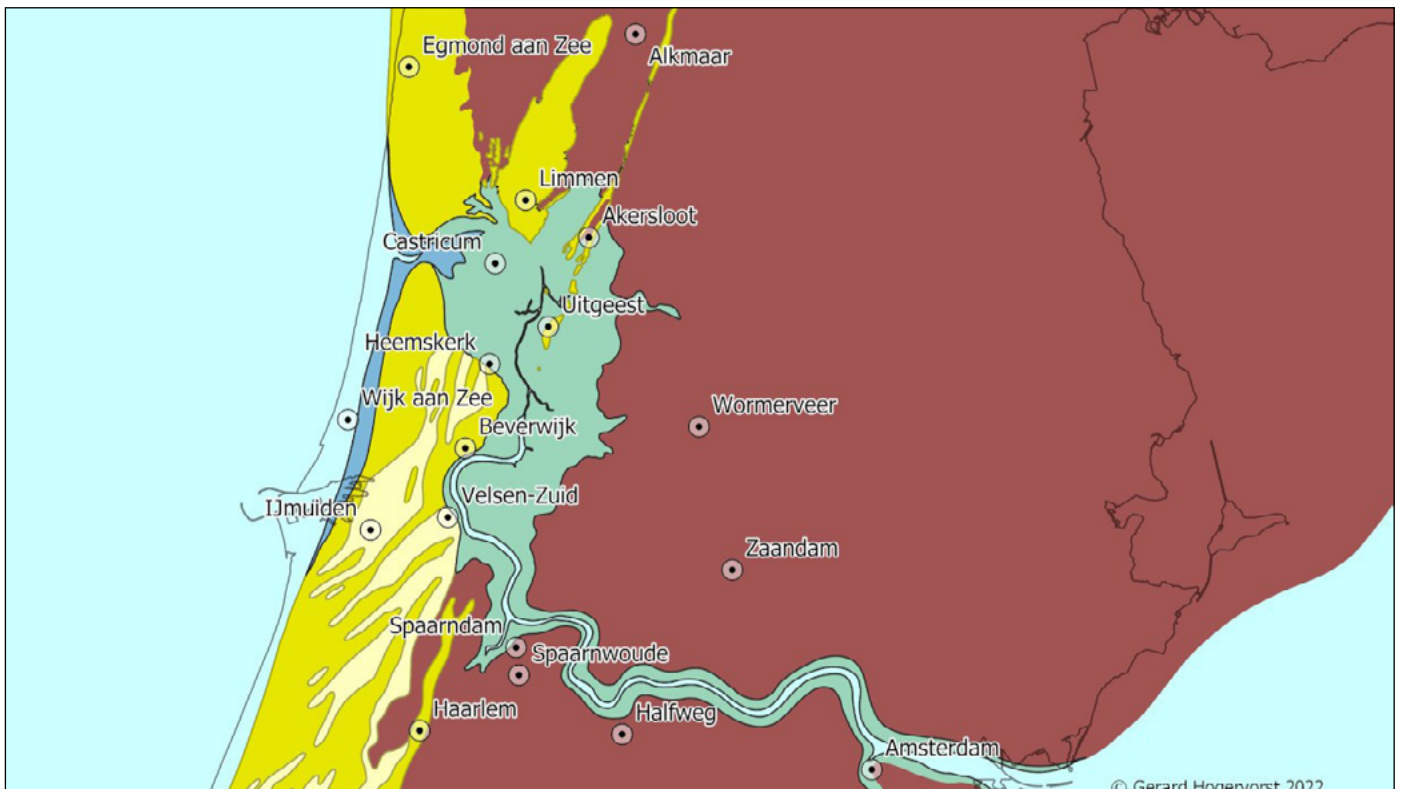
Beverwijk, Heemskerk en Velsen

Nieuwsbrief

Met deze nieuwsbrief willen we eigenaren van monumenten in Beverwijk, Heemskerk en Velsen en andere belangstellenden informeren over actuele zaken rond monumenten, archeologie en cultuurhistorie. In het kader van de regionale samenwerking wordt Monumenteel in IJmondiaal verband uitgebracht.

Het fascinerende Oer-IJ

Voor deze nieuwsbrief van de drie gemeenten Heemskerk, Beverwijk en Velsen is het Oer-IJ een mooi 'overlappend' onderwerp om eens in de schijnwerpers te zetten. Het Oer-IJ is voor de leek misschien onzichtbaar, maar laat wel de fascinerende ontstaansgeschiedenis van het Nederlandse landschap laat zien.

Gebied Oer-IJ

Ontstaan

Het Oer-IJ gebied strekt zich ruwweg uit als driehoek tussen Velsen, Alkmaar en Zaanstad. Het Oer-IJ was de meest noordelijke vertakking van de Rijn. Tot het begin van de jaartelling slingerde het Oer-IJ van het Flevomeer (ten oosten van het huidige Amsterdam) naar het westen om ter hoogte van het huidige Velsen naar het noorden af te buigen en uiteindelijk tussen Heemskerk en Castricum in de Noordzee uit te monden. Als gevolg van de eb- en vloedbeweging vanuit de Noordzee is het Oer-IJ lange tijd van grote invloed geweest op het landschap. Vanaf 600 v.Chr. ontstond een uitgebreid stelsel van kronkelende krekten. Rond 300 v.Chr. begon de monding bij Castricum te verlanden en zo'n 100 jaar later was het geheel gesloten. De krekten verdroogden en werden in een latere fase afgedekt met een laag klei, afgezet vanuit de dan inmiddels ontstane Zuiderzee.

Bewoning

Op de droge stukken land van het Oer-IJ, de zogenaamde strandwallen, bouwde de inheemse bevolking, de Friezen, huizen. Tot ongeveer de 6de eeuw leefden zij van het vee en de gewassen die groeiden op de akkers. Vanaf de 6de eeuw bloeide de handel op. Via het Oer-IJ gebied konden de Friezen handel drijven met landen grenzend aan de Oostzee en kwamen van heinde en verre allerlei handelswaren dit gebied binnen. Rond 1200 werd het Oer-IJ stap voor stap ingekaderd door de aanleg van de IJ-dijken. Met deze langzame verandering van water naar land nam de bewoning toe en ontstonden er dorpjes en steden.

Het Oer-IJ herkennen

Hoewel grote delen van het Oer-IJ zijn bebouwd, is het oude landschap op sommige locaties nog wel te herkennen. Zo is het oude getijdengebied op sommige plekken nog te herkennen aan de kronkelige sloten en dijken. De slingerende waterlopen zijn bijvoorbeeld goed zichtbaar vanuit de trein tussen Uitgeest en Castricum. Ook vanaf de Provinciale Weg tussen Uitgeest en Castricum, maar vooral vanaf de diverse fietspaden die door de binnendelta lopen, kan men ze herkennen. Het gebied De Buitenlanden bij Beverwijk waren oeverlanden die regelmatig overstromden. De hier aanwezige waterloop De Kil (in de jaren '70 rechtgetrokken) was een veenrivier die hier uitmondde in het IJ. Ook de voormalige doorgang naar zee ter hoogte van Castricum is nu nog terug te zien in het landschap. Het duingebied tussen Castricum en Egmond is namelijk veel lager dan het duingebied in Zuid-Kennemerland of rond Schoorl.

De Neksloot in de bedding van het Oer-IJ, Heemskerk

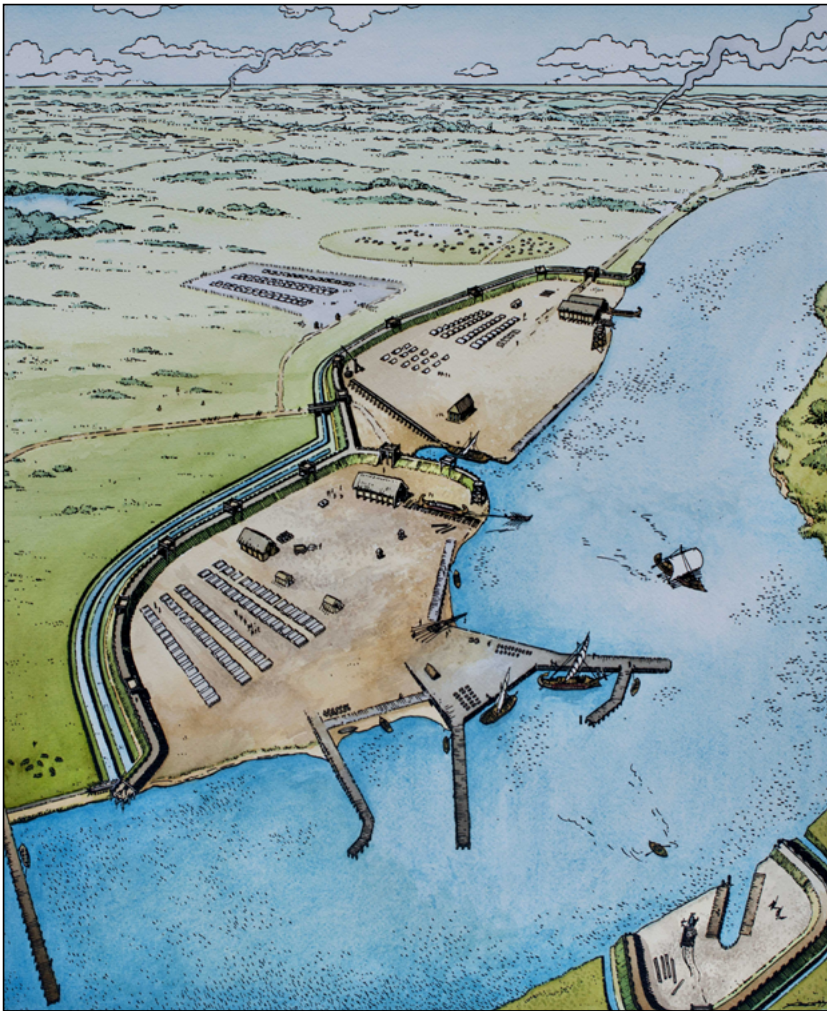
Heemskerk is ontstaan achter de duinen op een strandwal aan het Oer-IJ. Lange tijd lagen hier veel kleinschalige tuinderijen. Op de overgang van de strandwal naar het open gebied lagen de eeuwenoude kastelen Marquette en Assumburg. De Neksloot in Heemskerk ligt in de zuidelijke geul van de oude Oer-IJ bedding. De loop van de Neksloot is, hoewel gedeeltelijk bij de aanleg van de woonwijken iets naar het oosten verlegd, bepaald door de ligging van een Oer-IJ geul. Ook is in Heemskerk de oorspronkelijke loop van het Oer-IJ nog herkenbaar aan de Dije en de Noorddorperbeek die slingerend door het landschap gaan.

St Aagtendijk, Beverwijk

De St. Aagtendijk bij Beverwijk is een voorbeeld van een waterkering die al in de middeleeuwen de geestgronden van Midden-Kennemerland beschermt. De dijk is doorgetrokken naar Uitgeest en Akersloot en kreeg daar andere namen mee, zoals Geniedijk, Hogedijk, Lagendijk, Meldijk en Koogdijk. De dijken beschermden tegen het regelmatig dreigende water. De uitgegraven gronden vormden sloten die zorgden voor afvoer van het water. De daarmee drooggemaakte veengebieden dienden op hun beurt weer als nieuwe landbouwgrond. Een ander gevolg van de aanleg van de dijken is dat de afwatering nu kunstmatig moest gebeuren. Zo ontstonden er polders waar molens het water wegpompten.

De broekgronden (een broek is hier een drassig stuk land) werden broekpolders, zoals bijvoorbeeld in Velsen, Heemskerk en Uitgeest. Het water verandert langzaam in land en de groei van dorpjes en steden versnelt. Uiteindelijk is het Noordzeekanaal gegraven waar voorheen het Oer-IJ lag.

Romeins havenfort Velsen

Archeologie

Het Oer-IJ gebied ontleent zijn cultuur-historische waarde voor een belangrijk deel aan de grote aanwezigheid van bewoningssporen uit de late ijzertijd en Romeinse tijd (ca. 200 voor tot 300 na Christus). In Velsbroek zijn tijdens opgravingen sporen gevonden van rituele handelingen afkomstig uit de periode van 2000 v.Chr. tot 300 n. Chr. Zo zijn offerkuilen gevonden die te maken hadden met taken die inwoners dagelijks uitvoerden en die van levensbelang waren voor hun voortbestaan. Ook zijn in Velsbroek tot nu toe vijf grafheuvels gevonden: drie in de Hofgeest en twee bij de Westlaan. De Romeinen kwamen via het Oer-IJ ruim 2000 jaar geleden in het huidige Velsen aan en bouwden twee forten. De aanwezigheid van de Romeinen heeft een grote invloed gehad op het gebied en haar inwoners. Vondsten tonen aan dat ook vrouwen en kinderen in en rond Castellum Flevum leefden.

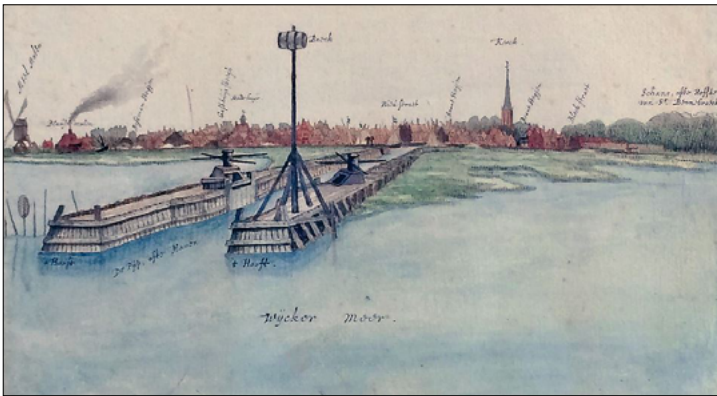
Uniek gebied

Dankzij het gevarieerde landschap is het Oer-IJ een aantrekkelijke omgeving om in te wonen en te recreëren. Om het gebied onder de aandacht te brengen is Stichting Oer-IJ opgericht. Hun doelstelling is om de unieke kwaliteiten van dit gebied zichtbaar en beleefbaar te maken. Zo ontwikkelen ze fiets- en wandelroutes en publicaties zoals 'Atlas van het Oer-IJ'. Daarnaast is er elk jaar de Oer-IJ expeditie: een wandeltocht door het historische landschap. De [website](#) van de Stichting biedt veel informatie over het unieke Oer-IJ gebied.

ER OP UIT

Lezing 'Duinen van Holland – een aparte geschiedenis'

Sinds halverwege de 12de eeuw vormen de duinen tussen de Maas en de Zijpe een gesloten kustlijn. De duinen zijn dan nog laag, maar in de volgende eeuwen stuiven ze op tot de huidige hoge 'jonge duinen'. Dat is niet alleen een natuurlijk fenomeen; ook de mens speelt een cruciale rol bij deze laatmiddeleeuwse ontwikkeling. Door de erosie van de kustlijn verdwijnen vele dorpen, zoals bijvoorbeeld Egmond en Petten. De verstuiwing was zo'n alledaags verschijnsel, maar er zijn vóór de 16de eeuw verbazend weinig eigentijdse bronnen over te vinden. Toch kan er met hulp van onder andere geologie, archeologie en cartografie een schets van de ontwikkelingen worden gemaakt. Ook economische gegevens leveren soms inzichten in de verhouding tussen duinen en mensen, bijvoorbeeld waar het gaat om de konijnenfok of de weiderechten. En wat was nu precies het verband tussen de grote verstuiwing in de kuststreek en de ontginning van het achterland? Op dergelijke vragen gaat historicus Frits David Zeiler in, terwijl ook aspecten van de bewoningsgeschiedenis op de oude duingronden (strandwallen) aan de orde komen. De lezing is op 23 november, kijk [hier](#) voor meer informatie over locatie en toegangsprijs.

Stadskaart Beverwijk

Lezing 'De stadskarta van Beverwijk door Daniel van Breen'

Fred Schweitzer vertelt over de welbekende stadskarta van Beverwijk uit 1650 van Daniel van Breen, het bijbehorende schetsboekje en de rest van zijn oeuvre. Schweitzer deed jarenlang onderzoek en bracht hierover een lijvige studie uit. De lezing is op 7 december om 20.00 uur. Locatie Huis van Geschiedenis, Noorderwijkweg 2a, Beverwijk. Toegang voor leden HGMK is gratis, anders € 5,00. Aanmelden is verplicht via deze [link](#).

Romeinse wandelroute

Wandelliefhebbers kunnen genieten van twee nieuwe wandelroutes in Spaarnwoude. De wandelroutes 'Rondje Castellum' (3,8 km) en de 'Batoroute' (5,1 km) zijn een nieuwe toevoeging aan het wandelnetwerk in de regio Midden-Kennemerland. Uniek aan deze routes is dat deze extra informatie geven over de rijke geschiedenis in het gebied aan de hand van speciale markeringen, borden en een doorkijkpaneel. Langs de route zijn paaltjes met een QR-code die naar extra informatie leiden en naar een audiotour met nog meer bijzondere verhalen over het gebied. Dankzij de samenwerking tussen recreatieschap Spaarnwoude, gemeente Velsen, de Archeologische Werkgroep Velsen en Stichting Oer-IJ wordt de rijke geschiedenis van dit gebied tot leven gebracht.

Opening wandelroute Romeinen

Wederopbouw wandeling Velsen-Noord

Wederopbouw Stratingplantsoen

Weinig bekend is de sleutelrol die het dorp Velsen-Noord onder de rook van de Hoogovens vervulde in de wederopbouw van Nederland. Als belangrijkste leverancier van staal in Nederland waren na de Tweede Wereldoorlog alle ogen al snel op het dorp in de IJmond gericht. Velsen-Noord moest zich snel ontwikkelen tot een aantrekkelijk woongebied voor de werknemers van de Hoogovens, maar ook van de nabijgelegen papierfabriek Van Gelder. Gerenommeerde architecten W.M. Dudok, W. van Tijen en H.A. Maaskant werden aangesteld om samen het wederopbouwplan voor de gemeente op te stellen. Ontdek de stedenbouw en architectuur uit de naoorlogse periode 1945-1965 te voet en ontdek enkele parels uit de wederopbouwarchitectuur met als absoluut hoogtepunt het hoofdkantoor van de Hoogovens. Dat kan nu met een mooie wandeling in Velsen-Noord (lengte ca. 8 km). De audiotour is [hier](#) te vinden.

Publicaties

Op zoek naar een plaats om thuis te komen, Trudi Bos, Wormer 2023

Dit boek is een biografie van zestien Joodse families die zich na de aanleg van het Noordzeekanaal in IJmuiden vestigden. Sommige van hen speelden een prominente rol in ondernemers-, winkeliersverenigingen en vakorganisaties. In de jaren '30 komen er ook winkeliers, kleine ondernemers en forenzen naar de dorpen Driehuis en Santpoort. De Jodenvervolging in de Tweede Wereldoorlog maakte een einde aan de kleine Joodse gemeenschap die in Velsen aanwezig was. Met het vertellen van hun verhalen krijgen de mensen die deel uitmaakten van deze verdwenen gemeenschap een volwaardige plaats in de lokale geschiedenis en het collectieve geheugen geven. Het boek is tot stand gekomen in samenwerking met de Historische Kring Velsen en voor €29,95 te koop bij de boekhandel.

De Zandpoort nr. 37, Stichting Santpoort, Velsen 2023

De nieuwe Zandpoort, een jaarlijkse uitgave van Stichting Santpoort, bevat andere verhalen over het spoorlijntje naar PZ, het sanatorium Brederodeduin en de opvang van Belgische vluchtelingen in de Eerste Wereldoorlog in Santpoort. Ook wordt aandacht besteed aan herberg De Wildeman, Frans Netscher en de geschiedenis van fanfarekorps Wilhelmina. Het magazine is verkrijgbaar bij boekhandel Bredero voor € 9,95.

NZH-trams boven 't IJ, St. De Nieuwe Blauwe Tram, Haarlem 2023

Dit boekje beschrijft de historie van drie tramlijnen. Allereerst de stoomtram Haarlem – Velsen – Alkmaar die tussen 1880 en 1924 tussen deze plaatsen reed. De tramlijn maakte tot 1906 gebruik van een brug over het Noordzeekanaal bij Velsen. Bij de verbreding van het kanaal werd die vervangen door een stoompont, waar de tram in z'n geheel opreed. Dit was uniek in Europa. Ook de tramlijnen Amsterdam – Purmerend – Alkmaar (1881-1949) en de lijn Amsterdam – Edam/Volendam komen aan de orde. Het boekje kost in de boekhandel € 19,95. In de [webshop](#) van de Stichting betaalt u € 25,70 (boekje, plus verzendkosten en porto).

De staalwoestijn. Verandering van een landschap, van Hoogovens tot Tata: een geschiedenis, S. Sluiter, Gorredijk 2023

Ooit was het gebied van Tata Steel een van de mooiste landschappen van Nederland, met uitgestrekte bossen en vruchtbare landerijen. Tegenwoordig is het een van onze meest vervuilende en vervuilde industriegebieden. Deze verandering begon met het graven van het Noordzeekanaal waardoor het gebied ook interessant werd voor de industrie. Hoogovens, het huidige Tata, nestelde zich kort na de Eerste Wereldoorlog in het dan nog ongerepte duingebied, waarna het landschap langzaam maar zeker veranderde in een staalwoestijn. Het boek zoomt in op deze verandering en de invloeden daarvan op de bewoners. Het eerste deel beschrijft het arcadische leven tot de komst van Hoogovens, vervolgens lezen we over de jaren van Hoogovens tot de oliecrisis in 1973. Het slotdeel beschrijft de recente geschiedenis en blikt vooruit. Hoe moet het verder met het gebied en met de vervuilende Tata-fabriek? Het boek is te koop bij de boekhandel en kost € 24,90.

Monumentenprijs Beverwijk 2023

De gemeente Beverwijk heeft namens de inwoners van Beverwijk en Wijk aan Zee de waardering uitgesproken aan de heer Venniker, die de moed en creativiteit heeft getoond voor het behoud van één van de gemeentelijke monumenten. Op een bijna 40 meter hoge duintop aan de Van Ogtropweg in Wijk aan Zee ligt een voormalige waarnemingspost. Het betonnen object is gebouwd door de Duitse bezetter als onderdeel van de Atlantikwall. Nu 80 jaar later is de waarnemingspost verbouwd tot een atelierruimte, behorend bij de woning aan de Van Ogtropweg 16. Het uitzicht vanuit de achtkantige toren is zeer divers. De ene keer zicht op Tata Steel; de andere keer de pier;

de zee; het strand richting Egmond en natuurlijk het dorp Wijk aan Zee. In 2002 is de voormalige waarnemingspost op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst, omdat het een gaaf bewaard en, door zijn opvallende ligging op een hoge duintop, een beeldbepalend onderdeel is van de Atlantikwall.

Bijzondere vondst op Marquette

In september en oktober 2022 heeft Hollandia Archeologen baggerwerkzaamheden op landgoed Marquette in Heemskerk archeologisch begeleid. In de 13de eeuw werd op het huidige kasteelterrein een burcht gebouwd die diende als versterking in de strijd van de Hollandse graaf en latere keizer van het heilige Roomse rijk, Willem II, met de West-Friezen. Tijdens de graafwerkzaamheden werd een bijzondere vondst gedaan, namelijk een porseleinen netsuke uit de vroege 19de eeuw, vervaardigd op het eiland Hirado in Japan. Een netsuke is een klein bewerkt voorwerp dat bij een kimono werd gebruikt als knoop voor de gordel die om het middel werd gedragen, de obi. Een netsuke werd van hout, ivoor of porselein gemaakt door een gilde van kunstenaars die zich speciaal toelegden op het vervaardigen van deze voorwerpen. Zij putten hun artistieke inspiratie uit de talloze folkloristische verhalen en legenden die Japan rijk is. De netsuke werd al snel een object dat de status van de drager uitstraalde. De gevonden netsuke bij Marquette moet een aapje voorstellen (de kop mist). Hij draagt een blauwe mantel en een bruine hakama (een soort broekrok) en in zijn handen heeft hij een waaiertje en belletjes. Een vergelijkbare netsuke bevindt zich in het Linden Museum in Stuttgart. De volledige publicatie met daarin de archeologische vondsten van Marquette verschijnt dit jaar in de Archeologische Kroniek Noord Holland.

Links netsuke Marquette, rechts Linden Museum Stuttgart

Nieuwe Kastelenserie Historische Kring Velsen

Huis te Velsen

In de afgelopen jaren heeft historisch onderzoeker Jan Morren zeer veel en grondig onderzoek gedaan naar de buitenplaatsen en kastelen die ooit in Velsen hebben gestaan. Over vier van deze kastelen heeft hij uitgebreide artikelen geschreven, voorzien van mooie afbeeldingen, tekeningen en plattegronden. De eerste aflevering gaat over het Huis te Velsen. De Historische Kring Velsen zal deze vier artikelen de komende maanden als PDF op haar website publiceren onder de titel 'HKV Kastelenserie'. Lees [hier](#) het artikel over Huis te Velsen.

Archeologie op de Kaart vernieuwd

Archeologie op de Kaart laat bezoekers kennismaken met de Nederlandse archeologie. De website biedt een overzicht van de belangrijkste vondsten, van de oude steentijd tot aan de moderne tijd. Daarnaast is er een overzicht van musea met archeologische collecties en bezienswaardigheden in Nederland. Onlangs is de website uitgebreid. Nieuw is een laag met 100 geselecteerde topvondsten van Nederlandse bodem. Ook is er een actualiteitenpagina, met de laatste nieuwsberichten over archeologie. De interactieve website is geschikt voor jong en oud en voor gebruik in het onderwijs. Klik op deze [link](#) om naar de site te gaan.

Erfgoedatlas gelanceerd

De RCE heeft een nieuwe online tool gelanceerd, de Erfgoedatlas. Eén online plek waar alle kaarten van beschermd en onbeschermd erfgoed samenkomen. Denk hierbij aan kaarten op het gebied van archeologie, monumenten en landschap. Maar ook luchtfoto's, kadastrale gegevens en ruimtelijke plannen zijn terug te vinden in de Erfgoedatlas. De Atlas is via deze [link](#) te vinden.

Update gids Monumentaal wonen

Monumentaal wonen is een gids voor eigenaren van een monument. Wonen in een monument brengt een aantal voordelen én spelregels met zich mee. In deze gids wordt uitgelegd wat het betekent om eigenaar te zijn van een monument. De gids heeft dit jaar een update gekregen. In de gids vindt u basisinformatie die voor u als (nieuwe) eigenaar van een woonhuismonument van belang is. Op de meest gestelde vragen (bijvoorbeeld over verduurzaming of vergunningen) vindt u in deze gids antwoord. Daarnaast is er een overzicht van (web)adressen van organisaties die u verder kunnen helpen. Er is een gids voor eigenaren van een rijksmonument en voor een gemeentelijk monument. De publicatie is [hier](#) te downloaden.

Leer je Erfgoed

Leer je Erfgoed is een e-learningplatform voor vrijwilligers die zich inzetten voor erfgoed in de breedste zin van het woord. Het is een leuke en makkelijke manier om meer te leren over erfgoed. De online modules zijn gratis te volgen en duren ongeveer 30 minuten. Er komen regelmatig modules over nieuwe onderwerpen bij. Klik [hier](#) om naar de site te gaan.

Monumenten spreekbeurtpakket

Wat zijn monumenten eigenlijk? En welke soorten monumenten heb je allemaal? Met het gratis spreekbeurtpakket van de organisatie van de Open Monumentendag kan uw kind er in de klas alles over vertellen! Zo zijn alle feitjes en weetjes over monumenten in het pakket opgenomen, zit er een monumenten Powerpointsjabloon in en kan uw kind zich optimaal voorbereiden met het spreekbeurtstappenplan. Klik [hier](#) voor alle informatie.

De Krant van Kennemerland

De Krant van Kennemerland is een digitale 'krant' die inzicht biedt in de geschiedenis van Beverwijk, Heemskerk en Velsen. Kernthema's zijn onder andere Landschap, Bewoning, Verdediging en Industrialisatie en soms onbekende onderwerpen, maar altijd gerelateerd aan het regionale erfgoed. Met behulp van teksten, plaatjes, filmpjes en kaarten wordt de verdieping gezocht. De krant is te vinden via deze [link](#).

Aanvragen herbestemmingssubsidie vanaf 1 oktober weer mogelijk

Eigenaren en belanghebbenden kunnen van 1 oktober tot en met 30 november 2023 weer subsidie aanvragen vanuit de Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten (de herbestemmingsregeling). De herbestemmingsregeling is geïntroduceerd om leegstand en verval van monumenten, die hun oorspronkelijke functie hebben verloren, tegen te gaan. Binnen de huidige subsidieregeling kan subsidie worden aangevraagd voor de volgende activiteiten:

- Verkennen van herbestemmingsmogelijkheden met een haalbaarheids-, interactief of procesgericht onderzoek.
- Toepassen van noodmaatregelen om een gebouw te beschermen tegen weersinvloeden, verzakking of instorting.
- Onderzoeken van de verduurzamingsmogelijkheden in de verschillende herbestemmingsscenario's, zoals isolatie, energiebesparing en duurzame opwekking.

De herbestemmingssubsidie is niet beschikbaar voor woonhuizen.

[Hier](#) vindt u meer informatie over de regeling en waar u de subsidie voor kunt inzetten.

Subsidie gemeentelijke monumenten

Gemeente Beverwijk

Eigenaren van een gemeentelijk monument kunnen subsidie aanvragen voor onderhoud en restauratie van hun pand. De complete tekst van de 'Subsidieregeling voor de restauratie en onderhoud aan gemeentelijke monumenten', met daarin onder andere alle voorwaarden waaronder subsidie wordt verleend, vindt u [hier](#).

Gemeente Heemskerk

Als eigenaar van een gemeentelijk monument in de gemeente Heemskerk kunt u voor onderhoud en restauratie een tegemoetkoming in de kosten aanvragen in de vorm van subsidie. Er is subsidie voor onderhoud, restauratie of een abonnement op de Monumentenwacht Noord-Holland. Meer informatie en het aanvraagformulier vindt u [hier](#).

Gemeente Velsen

Bij de gemeente Velsen kan subsidie aangevraagd worden voor onderhoud of restauratie van een gemeentelijk monument. Alle voorwaarden waaraan een aanvraag moet voldoen, zijn opgenomen in de 'Subsidieverordening Monumenten Velsen'. Deze verordening en het formulier voor de subsidieaanvraag zijn [hier](#) te vinden.

Nuttige websites

www.monumenten.nl

www.cultureelerfgoed.nl

www.nmferfgoedadvies.nl

www.monumentenwacht.nl

www.stichtingerm.nl

www.steunpunterfgoednh.nl

www.historischekringheemskerk.nl

www.hgmkn.nl

www.historischekringvelsen.nl

www.stichtingsantpoort.nl

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Gemeente Beverwijk:

Conny van Rijn

Telefoon: 0251-256256

E-mail: c.vanrijn@beverwijk.nl

Gemeente Heemskerk:

Elze Belterman / Saskia Gunst

Telefoon: 14 0251

E-mail: post@heemskerk.nl

[Link naar erfgoedregister Heemskerk](#)

Gemeente Velsen:

Masja Gemser: 06 40500334

Joke Groot: 06 40673199

E-mail: monumenten@velsen.nl

Colofon

Vormgeving: Interne Dienstverlening (Repro), gemeente Velsen

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.